

Fatos Kongoli

BIBLIOTEKA
SHTETIT

SH-32

K 89

TREGIME

8SH-32

k 89.

1540

**Fatos
Kongoli**

|||
TREGIME

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

KUR HYJA NË JETË

Atëherë lufta sapo kishte mbaruar dhe ne ishim fare të vegjël. Aq të vegjël, sa luanim me bombat e kuqe italiane, të mbetura andej-këndej nëpër qoshe rrugësh, në gërmadha shtëpish, në këmbët e urave të shkatërruara. Sigurisht, ne nuk e dinim se ato ishin bomba, përndryshe nuk do të na tërhiqte aq tepër ajo lodër e llahtarshme, ku gjetën vdekjen dy djem të lagjes.

Që prej asaj dite, nëna një javë me radhë më mbylli në shtëpi. Për këtë u bënë shkaktare dy fqinje tiranase, të cilat se nga e kishin marrë vesh dhe e trembën për vdekje nënën time, kur i thanë se i biri (domethënë unë) i kishte shpëtuar për mrekulli nga mynxyra, vetëm se rastësisht qenkësh larguar në çastin kur kishte plasur bomba.

Ishte vërtet një torturë e madhe të rrije nga mëngjesi gjer kur ngrysej në dritare dhe të

vështroje shokët që luanin në rrugicë. Ajo ishte një rrugicë e qetë, pranë qendrës së qytetit, me një varg dyqanesh, që radhiteshin njëri pas tjetrit, nga kasapi gjer te samarxhiu. Zakonisht paradite kalonin tri-katër karroca. Pasdite të merrte malli të shihje njerëz dhe, po të mos luanin djemtë e lagjes, ajo me të vërtetë do të katandisej në një rrugicë të mjerë. Nga mbrëmja kalonin burrat, ca burra të vjetër me qeleshe, që shkonnin e faleshin te xhamia aty pranë. Ky ishte çasti kulminant i dëfrimit tonë. Në hynim fshehurazi në oborrin e xhamisë dhe përgjonim besimtarët tek shtriheshin përmbys mbi hasra. Këpuçët, opingat dhe nallanet i linin jashtë. Atëherë ne ua mbushnim me ujë...

Një ditë Liçi, djali i një fshatari nga Peza, që e kishim komshi, më tregoi zbulimin e fundit të djemve. Pranë urës së madhe të Lanës, përballë hotel «Dajtit», na paskëshin gjetur një tunel. Ai ishte i gjatë, krejt i errët dhe, po të ecje nëpër vijën e ujit që e përshkonte, dilje tutje, në një mëngë lumi, pranë stadiumit të futbollit. Ata ishin futur pesë vetë dhe nga mesi i rrugës Gimi, djali i pijeshitësit, kishte filluar të qante nga frika. Pastaj Liçi më tregoi se Fejzullahu, i biri i hoxhës, u paskej thënë të mos futeshin në atë tunel, sepse brenda ishte shtëpia e xhindëve.

Unë u shtriva në divan. Më erdhi për të qarë kur mendova se mbase kurrë nuk do të kisha mundësi të futesha në atë tunel. Mallkova fatin tim të poshtër e mbi të gjitha ata qelbanikë fashistë, që, kur ia mbathën prej këtej, s'ishin kujtuar më as për armët, as për bombat që i kishin

lënë andej-këndeje. Gjendja ime mbetej pashpresë kur më dilte para sysh nëna, të cilën nuk ishte e mundur ta mallëngjeja. Gjatë kësaj kohe ajo ma kishte prerë shkurt çdo kërkesë, bile një herë më kërcënoi e më hoqi veshin, kur i thashë se do të ikja fshehurazi, nga dritarja. E vetmja mbështetje që kisha, babai, kthehej në shtëpi shumë vonë, atëherë kur unë nuk kisha nevojë as të dilja, as të luaja.

Babi ishte oficer. Ai erdhi te ne një vit pas çlirimit të Tiranës dhe më kujtohet që mbante një palë mustaqe të trasha. Mua më dukej e habitshme që lufta kishte mbaruar, ndërsa babai akoma luftonte diku. Një ditë nëna i tha hallës se ai ishte hedhur në Jugosllavi. Unë u përpoqa të përfytyroja se si mund të hidhej babai me një të kërcyer në atë vend që quhej Jugosllavi. Dhe përse atje akoma luftonin? Nuk ia mbaja mend fytyrën babait, bile më dukej se nuk e kisha parë kurrë atë njeri, që ishte im atë. Vetëm si nëpër mjegull ndonjëherë më faniteshin konturet e një vizioni të turbullt, si diçka e largët, mjaft e largët, që më nanuriste lehtë, si në ëndërr. Dhe sa herë që flitej për babanë unë ndieja këtë nanurisje të këndshme, gati magjepsëse. Kështu më ndodhi edhe atë natë kur ai më shtrëngoi fort në kraharor dhe për herë të parë njoha tim atë, një burrë të lartë gjer në tavanin e shtëpisë.

Pas disa kohësh babai ndërroi edhe uniformën. Në vend të qillotave partizane dhe kapës me yll, ai veshi një palë rroba të bukura oficeri, me spaleta tërë yje, një kapelë me strehë të gjerë e të shkëlqyer. Por përsëri, bashkë rrinim shumë pak. Megjithëse më dha fjalën se do të shëtiste

me mua, bile në rrugë do të më lejonte të mbaja kapelën e oficerit, kjo ndodhte shumë rrallë, sepse ai ikte herët në mëngjes, kur unë ende flija, dhe kthehej natën, kur përsëri më gjente në gjumë. Shpesh, për ditë me radhë ai nuk kthehej fare në shtëpi dhe nëna thoshte se babai kishte shumë punë. Kjo, pa dyshim, rëndonte në gjendjen time, që isha i detyruar të qëndroja i kyçur brenda, në mëshirën e nënës. Dhe kushedi se sa do të zgjashte dënimi im, sikur në lagje të mos kishte ndodhur një ngjarje e jashtëzakonshme. Në krye të rrugicës, aty ku ngrihej një hotel i madh me emrin «Internacional», u inaugurua një kinema verore. Perdja ku projektohej filmi binte në rrugë, kështu që çdo kalimtar, kur t'ia kishte qejfi, mund të rrinte e të vështronte rehat-rehat atë që të tjerët e shihnin nga brenda të ulur nëpër karrige. Sido që periudha e perdes zgjati fare pak, sepse më vonë në vend të saj u ngrit një mur i madh, ngjarja pati jehonë në të gjithë banorët e rrugicës. Qysh një orë përpara se të fillonte filmi, në këtë anë të murit ndarës, krahas fëmijëve, zinin vend ca plaka të nderuara e të shëndosha, ndonjë burrë, bile një natë për pak iu mbush mendja të qëndronte edhe babait të Fejzullait, hoxhë efen-disë.

Ky ishte rasti më i volitshëm për mua që të shpëtoja përgjithmonë nga robëria. Kësaj here, me ndërhyrjen e babait, puna u rregullua mirë e bukur vetëm me një premtim, të cilin e dhashë me lehtësi dhe plotësisht i kënaqur, për të mos u larguar asnjëherë nga rrugica.

Tashmë historia e tunelit të Lanës u harrua.

Tërë ditën ne qëndronim pas perdes së bardhë, që u bë objekti i të gjitha bisedave tona. Liçi mburrej se një herë kishte mundur të hynte në anën tjetër të perdes, domethënë brenda në kinema dhe, për habinë tonë, na shpjegoi se ne i shihnim figurat të kthyera së prapi. Kjo profeci e Liçit u bë shkak i lindjes së diskutimeve, por, meqë asnjëri prej nesh akoma nuk kishte pasur rast të shikonte një film për së mbari, mbeti në fuqi mendimi i Liçit. Ne i shihnim figurat për së prapi. Për pak rëndësia e kësaj ane të perdes do të ishte lëkundur, sikur Gimit të mos i shikonte nëpër mend se fundja ne shikonim film pa para, ndërsa ata brenda me para. Në qoftë se edhe ato do ta shikonin njësoj, ç'kuptim do të kishte bileta? Kështu që Liçi u detyrua të tërhiqej.

Një ditë, si zakonisht, ishim grumbulluar rrëzë murit të lartë. Dielli sapo perëndonte. Ne po prisnim me padurim të errej. Aty pranë kaluan disa burra me qeleshe, që na panë, me sa dukej, të kënaqur, që së fundi do t'u linim rehat këpucët gjatë kohës së faljes. Pas pak rrotull minares u ndez një rreth dritash të vogla. Tek vështronim dritat, dikush thirri:

— Djema, shikoni një aeroplan!

— Ku, more, pse gënjen? — tha Liçi.

— Për kokën e nënës, ja ku është, — tha tjetri, — në drejtim të minares së xhamisë.

Atëherë të gjithë në fillim vumë re një pikë të zezë, të lëvizshme. Dalngadalë pika nisi të zmadhohej dhe në qiellin e hapur u shqua trupi krejt i zi i një aeroplani, krahët e tij metalikë dhe një uturimë e mbytur, që sa vinte rritej. Ne u ngritëm si me sustë nga vendi ku qemë ulur, u der-

dhëm me vrap nëpër rrugicë e filluam të thërrisnim sa na hante fyti:

— Aeroplani, aeroplani!...

Britmat tona tërhoqën vëmendjen e më të mëdhenjve. Ata ndaluan në mes të rrugës dhe ngritën kokat drejt qiellit. Aeroplani, si një shpend i llahtarshëm, afrohej vazhdimisht me një zhurmë tronditëse. Befas diku larg u dëgjuan ca krisma të fuqishme dhe ne shtangëm kur vumë re të çanin qiellin ca predha të zjarra. Ato ngriheshin nga drejtime të ndryshme, por rrihnin të goditnin një pikë, aeroplanin e zi, që shkiste rëndë-rëndë dhe afrohej gjithnjë e më tepër.

— Ah, qenat, breshkaxhinjtë e djallit, — thirri një burrë, që se nga mbiu aty pranë me një automatik në krah.

— Bjerini, mor, qenit! — thirri një tjetër.

Në rrugicë u grumbulluan shumë njerëz. Ne e kuptuam se ai ishte një aeroplan armik që me siguri po vinte të lëshonte bomba. Këtë mendim i pari e shprehu Liçi, dhe Fejzullai menjëherë ua mbathi këmbëve për në shtëpi. Asnjë tjetër nuk u largua. Ne ia qepëm sytë qiellit blu, ku tani vërviteshin me tërbim dhjetëra copra zjarri, që kërkonin të shfarosnin atë qenie të zezë.

— T'ëmën, — tha njëri, — s'po e qëllojnë dot kërmën.

Vërtet, në mënyrën më të habitshme, aeroplani lëvizte midis predhave që i kalonin pranë. Kjo shkaktoi te njerëzit një zemërim të papërmbajtur. Shumë vetë filluan të shanin me zë të lartë e me ç't'u vinte për gojë, ata që hanin breshka dhe që fare pak kohë më parë ua kishim thyer dhëmbët në malet tona. Ky zemërim i përgjithshëm

na përfshiu edhe ne, fëmijët. Por, me gjithë zemërimin tonë, si për inat, aeroplani fluturoi midis predhave pikërisht mbi minaren e xhamisë, pastaj bëri një kthesë të shpejtë mbi kokat tona. Atë çast burri me automatik në krah nuk u përmbajt. Ai u ngjit në mënyrë të rrufeshme mbi çatinë e një shtëpie përdhese, drejtoi armën nga qielli dhe e shkrepiti.

— Ah, qen, bir qeni, na shpëtove, — thirri ai me zë të mbytur, ndërsa aeroplani i zi, duke rënkuar, filloi të largohej nga jugu. Edhe goditjet u rralluan. Tek-tuk ndonjë shirit i zjarrit çante qiellin, gjersa aeroplani u shndërrua në një pikë të vogël, që ca nga ca u zhduk. Për disa çaste të gjithë mbetëm më këmbë, si të hutuar. Asnjërit nuk i besohej se si ai korb i zi kishte mundur të fluturonte mbi kokat tona dhe të largohej.

Rrugica u zbraz. Dalngadalë po errej. Ne ende qëndronim në qoshen rrëzë murit, si të kishte ndodhur një fatkeqësi e madhe. Gimi tha se po bëheshim vonë për të parë filmin. Edhe pak vendet më të mira do të ziheshin, por asnjëri prej nesh nuk lëvizti.

— Duhet të ketë qenë nga ata që s'i zë plumbi, — tha Liçi, — kam dëgjuar se ka edhe njerëz që s'i zë plumbi.

— Profka, — iu përgjigja unë, — plumbi, po të zuri, të vret.

— Jo! — protestoi Liçi, — thonë se ka ca njerëz që lindin me këmishë. Ata nuk i zë plumbi për kiamet.

— Epo mirë, — u hodh një djalë nga mëhalla fqinjë, — ç'lidhje ka kjo me aeroplanin? Ai s'është njeri, që të ketë lindur me këmishë.

Ky argument i bindi të gjithë. Veçse një gjë mbeti e pasqaruar: arsyeja përse dhjetëra predha s'mundën të rrezonin një aeroplan. Zgjidhja e këtij problemi të ngatërruar m'u la mua, meqë im atë ishte oficer dhe oficerët i dinë më mirë se kushdo këto gjëra. Prandaj atë mbrëmje, me gjithë urdhrat e prera të nënës, unë nuk fjeta. Kjo për pak desh më kushtoi shtrenjtë. Babai erdhi shumë vonë, me fytyrë të ngrysur e tërë nerva. Këtë e kuptova menjëherë, sepse, sapo më pa mbi krevat, më tha me zemërim:

— Po ti, ç'bën akoma zgjuar?

Toni i tij i ashpër më trembi. Nuk guxova t'i shpjegoja arsyen përse kisha ndenjtur zgjuar gjer në atë orë. Por, kur u kujtova se të nesërmen duhej t'u jepja një përgjigje shokëve, mora zemër.

— Të prisja ty, — i thashë me një fije zëri.

Ndërkaq babai ishte ulur në tryezë për të ngrënë. Në fillim ai nuk m'u përgjigj dhe kështu kaluan disa minuta.

— Ç'punë ke me mua, — tha pa e kthyer kokën.

— A mund të vij aty pranë? — e pyeta.

Ai psherëtiu thellë.

— Mirë pra, eja!

Unë kërceva nga krevati. Me një frymë i tregova tërë historinë e aeroplanit, se si ai kaloi mbi minaren e xhamisë dhe neve na erdhi shumë keq që asnjë predhë nuk e rroku, por flitej se ishte nga ata që s'i kapte plumbi. Ndërsa flisja, babai po më vështronte me vëmendje. Ai hoqi